

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1991 m. liepos mėn. 13 d. / July 13, 1991

Nr. 136(28)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Bush'as, Gorbačiovas ir Lietuva

Kažin ar šiame amžiuje Lietuva dar kartą susilauks tokio intensyvaus, pastovaus ir ilgai užsitęsio JAV spaudos bei politikų dėmesio, kokio susilaukė 1990 metų kovo-gegužės mėnesiai. Tiesa, šių metų sausio 13 dienos įvykiai šokiravo pasaulį ir vaizdai iš Vilniaus televizijos bokšto užvaldė spaudos pirmuosius puslapius. Bet neilgam.

Lietuvos drama pernai užbūrė Vakarų pasaulį dėl poros priežasčių. Pirmą, Lietuva kovo 11 dieną tapo pirmoji Sovietų Sąjungos vidinės imperijos įkalinta tauta, bandžiusi iš jos išsprukti. Ir ji tai darė be pereinamojo laikotarpio, be jokių išlygų. Pasaulis tai teisingai suprato kaip istorinį posūkio tašką Sovietų Sąjungai, kaip vieną iš vidinės imperijos irimo proceso lemtingų momentų. Ir visus domino tokia mįslė: kaip Gorbačiovas, persitvarkymo ir atvirumo tėvas, Rytų Europos „laisvintojas“ ir Kremliaus reformatorius, į tai reaguos? Dabar, po visų tankistų, desantininkų ir omonininkų ekskursijų po Lietuvą, mums viskas aišku, bet pernai nieks negalėjo užtikrinti, kokių kelių jis nueis.

Antra, Jungtinės Amerikos Valstybės buvo metamas didžiulis iššūkis. Kaip jos reaguos į Sovietų Sąjungos byrėjimą? Ar koku nors būdu įsijungs į šio klausimo sprendimą, ar stovės neušalyje? Iš visų sovietijos vidinėje imperijoje esančių tautų Lietuvos atsiskyrimas Amerikai buvo pats neparankiausias, nes prašyte prašė aiškos Washington'o reakcijos. Jeigu nepriklausomybės skelbiančią Lietuvą kovo 11 dieną būtų valdžiusi diktatūra ar bent ryškių demagogijos bruožų turintis vadas, kaip Gruzijoje, jeigu joje tautybių konfliktas būtų buvęs paženklinatas kraujo praliejimu, kaip Armenijoje, arba jeigu pats nepriklausomybės pareiškimas būtų buvęs miglotas, sąlyginis, kaip Latvijoje, ar Estijoje, Washington'ui nebūtų iškilęs toks stiprus spaudimas į padėti aiškiai reaguoti. Bet Lietuvos skrupulingai demokratiškas elgesys bei nedviprasmiškas, besąlyginis nepriklausomybės paskelbimas griežtai apribojo galimybes Amerikos vadams išsisukinėti iš principinio pasisakymo.

O vis dėlto Bush'o administracija gal ir būtų galėjusi atsiriboti nuo šio reikalo, jei ne Baltijos šalių inkorporacijos į Sovietų Sąjungą nepripažinimo politika. Nusigręžti nuo Lietuvos kovo 11 dieną reikštų išdavystę principui, kurį Amerika deklaravo 50 metų. Prezidentas Bush, ilgametis veikėjas arenoje užsitraukęs partijoje, kuri pasisavino Pavergtųjų tautų gynimą kaip savo šventą tikslą ir vėjo kitą pagrindinę JAV partiją už entuziazmo stoką to tikslo siekimui, atsisakydamas pavergtai Lietuvai rodyti tinkamą dėmesį pačiu kritiškiausiu jai momentu, būtų Amerikos politinėje arenoje užsitraukęs dešiniųjų jėgų nemalonę už išdavystę, o kairiųjų jėgų pagiežą už ilgametę veidmainystę ir oportunistą. Tomis nuodėmėmis jis ir dabar kaltinamas mūsų išeivijos, nors, jo laimei, lietuvių visuomenė toli gražu nėra mikrokosmas plačiošios JAV visuomenės.

Kadangi pasaulio akys Lietuva po Kovo 11 dienos pasirodė kaip viena radikali demokratinė jėga, priešpastatyta kitai radikaliai demokratinėi jėgai — Gorbačioviui — ir kadangi JAV-ėms buvo daromas iššūkis spaudimas dėl šios konfrontacijos ne tik reikšti savo nuomonę, bet net ir tapti jos teisėju, Lietuva staiga atsidadė pasaulio arenos centre. Dramoje, sukurtoje Vilniuje, dvi stambios rolės buvo paskirtos supervalstybėms.

Štai kokios išvados peršasi, perskačius Algirdo Šilo redaguotą 24 puslapių knygutę *Lithuanian Independence: The US Government Response 1990-1991*. Šilas, jaunas politikas, gyvenęs Washington'e, kruopščiai surinko JAV vykdamosios valdžios (administracijos) pasisakymus Lietuvos klausimu, pradedant 1990 m. sausio 5 d. ir baigiant 1991 m. vasario 15 d., ir išspausdino juos šioje knygelėje. Tai daugiausia paties prezidento Bush'o pasisakymai. Taip pat už prezidento politiką kalba jo atstovas ryšiams su spauda Marlin Fitzwater, Valstybės sekretorius James Baker ir Baker'io pavaduotoja ryšiams su spauda Margaret Tutwiler. Kiekvienas pasisakymas datuotas. Kai kur, tarp pasisakymų, mažesniu, tamsesniu šriftu įterpiami trumpi įvykių Lie-

Apie ekonomiją ir opoziciją Lietuvoje

JONAS PABEDINSKAS

Atsiliėpdamas į *Draugo* kultūrinio priedo redakcijos prašymą pasisakyti dėl kelių lietuviams rūpimų klausimų tiek ekonominėje, tiek politinėje srityje, norėčiau, kad pirma pagalvotume, jog aš, kaip ir kiti išeiviai — Niekada negalėsiu žinoti, ką reikšia būti partizanui ar tremtiniui, nors tą tema perskačiau gal 20-30 knygų. Niekada tačiau iš tikrųjų nepajausiu suledėjusių rankų, traukiant žuvis, pūgoms sjaudžiant, ir tos nevilties, matant savo šeimos mylimus čia pat mirštant. Taip pat nebuvau priverstas dešimtmečiais gyventi melu arba tylėti tam, kad ką nors pasiektų savoje profesijoje.

Nežinau, ar būčiau turėjęs drąsos stovėti savo tautiečių pirmose gretose prieš tankus ir šautuvų buožėmis besišvaistantiems. Nežinau betgi ir, ar tie pergyvenimai nebūtų manęs nutelkę taip, kad viskas kitkas, išskyrus greičiausią ir pilną nepriklausomybę, nebūtų svarbu.

Bet, nežiūrint mūsų susižvejimo savo tautiečių laikysena tarpvalstybinės kovos lauke, kaip išeiviai gal galime pasitarnauti, ne tik remdami tautos aspiracijas, bet taip pat komentuodami Lietuvos viešojo gyvenimo apraiškas savo patirties šviesoje. Kas pagaliau geriau gali broliškai, su nuoširdžia noru padėti, išsakyti tiesą — ne priešai, ne šiaip draugai ar kaimynai, o tautiečiai.

Visur šiandien pastebimai kles-ti Lietuvoje organizacinė veikla ir kultūrinės apraiškos. Pravedami didelės apimties ir gerai organizuoti suvažiavimai, šventės, kongresai, kuriuose daug dėmesio ir nuoširdumo parodoma atvykusiems iš kitų kraštų, ypač lietuviams išeiviams. Atvyksta į Lietuvos ekonomines ir politines diskusijas ar seminarus palyginti nemažai užsieniečių, taip kad teoriniai klausimai yra nuolat gvildinami, nors praktikoje jų svarstymų išdava dar nematyti viešojo gyvenimo galvoje.

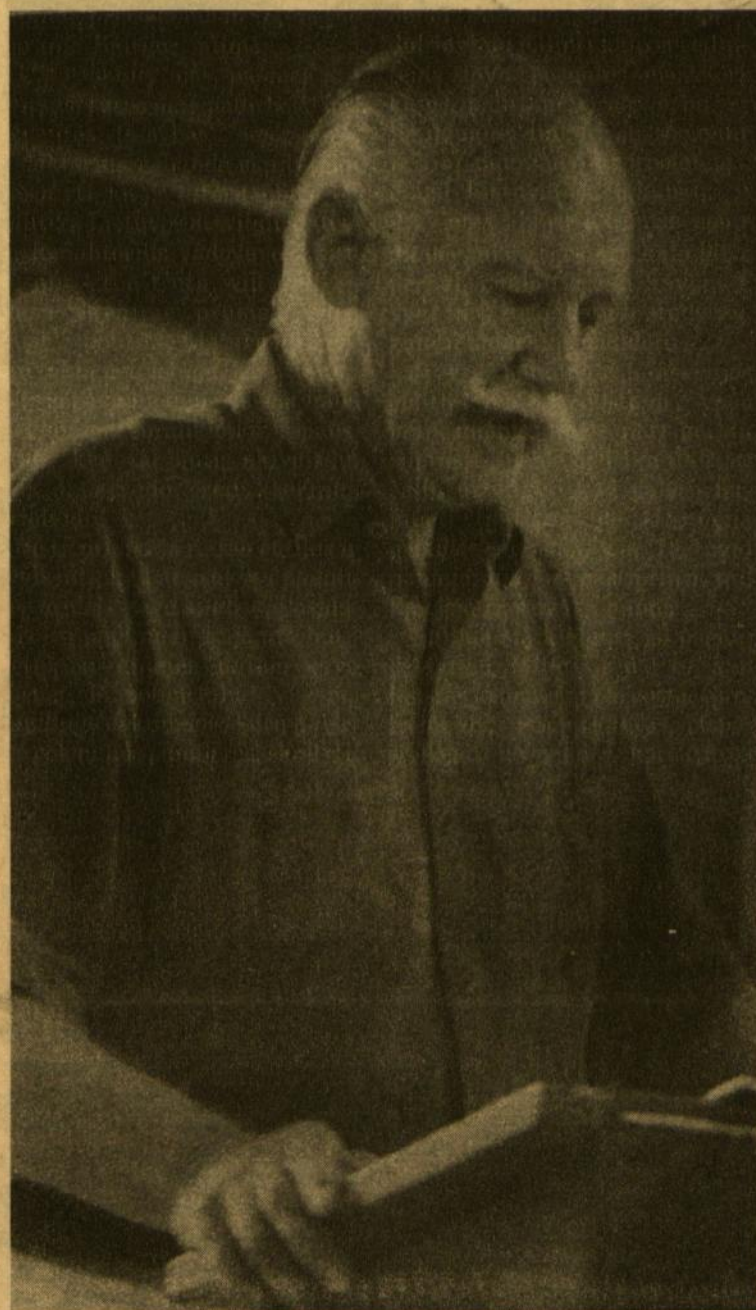
Teko būti Lietuvoje ir praėjusį rudenį, ir šį pavasarį, ir kada buvau Vilniuje gale gegužės šiais metais, pastebėjau didelį skirtu-

mą politinėje arenoje veikiančių asmenų tarpe. Gal dėl vyriausybės pasikeitimų, gal dėl sausio 13 dienos žudynių, gal dėl iš to išeinančios kovos tarp naujai iškilusios dešinės ir kairės susigrupavimo, grubių mėginimų organizuoti pučą, nuolatinių OMON'o įsikišimų ir ekonominių sunkumų, mūsų tautiečiai pradėjo vienas kitą dergti, nieku nepasitikėti, įtarinėti ir koliotis.

Suaršėjus vadinamųjų patriotinių frakcijų rėmėjų puolimams prieš komunistus ir buvusius komunistus, pastarieji lengvai nepasiduoda ir spaudoje pasirodo priekaištai dabartinei valdžiai už krašto ekonominę stagnaciją, nemokšiskumą diplomatijoje ir net epitetai kaip valdžios „autoritarizmas“ ir „dešiniųjų diktatūra“. Visokie, kad ir neįtikimiausi, pletkai ir įtarimai cirkuliuoja kaip rimta informacija: tas ar kitas pasidavęs KGB, Landsbergis yra arba tautos išganytojas, kuris viską nepaprastai gerai daro, arba politikoje visai pasimetęs muzikologas. Kažkur nuslydo bet koks objektyvumas politiniame lauke, bent nominali pagarba kitam. Užkietėjimas abiejų polių Parlamente bent dabar neleidžia pasireikšti centro nusistatymo žmonėms, kurie galėtų atnešti į mūsų politiką gal šiek tiek balanso. Vieniems viskas gerai, tik kad „kiršintojų nebūtų“ ir kad tik Kremlius mus paleistų, o kiti skundžiasi reformų įgyvendinimo lėtumu ir dešiniųjų ekstremistų užsiuolymais.

Vyriausybės žmonės, atrodo, pradeda, kad ir pamažu, mėginti gerinti krašto ekonominę situaciją. Neturėtume abejoti jų gera valia. Tuo labiau, kad, kaip plungiškiui, mano asmeniškos simpatijos yra su Vagnorium, ministru pirmininku, ir jo patarėjais iš Žemaitijos... Pripažinkime tačiau, kad jei dabar turėtume premjeru ir patį Saliamoną, ekonominė situacija yra tokia bloga, kad jis tik varga, prakaitą ir kelerius liūdus metus galėtų pažadėti tautai.

Man pasirodė, kad prekyba ir pramonė yra per daug apkrautos

Jonas Pabedinskas

Vytauto Maželio nuotrauka

mokesčiais, visokiausiais draudimais išvežti ar įvežti, nereikalingomis kainų kontrolėmis, vyraujau komandinė sistema. Tai ne tik visiškai užgnaužia ekonomikos ugdymą, bet parodo valdžios prisirišimą prie senųjų bolševikiškų komandinių metodų ir tuo dabar atbaido investavimus iš užsienio. Atrodytu, kad *nedelsiant* lietuviai turėtų atmesti senus ekonomijos valdymo metodus, nes senieji, kad ir naujų žmonių vykdomi, nėra ir nebus vaisingi.

Didelį vargą turi vyriausybė ir su pasilikusiais nomenklatūroje senojo režimo žmonėmis, kurie reikalų nejudina. Antra vertus, yra pakeitimų, kurie daromi vien todėl, kad norima įstatyti savo žmogų, užuot palikus efektyvų, kad ir senosios vadovybės, asmenį. Girdėti naujos nomenklatūros (dirbančios pagal senus metodus) daromos klaidos, kada iš viso reikėtų Lietuvą kuo skubiausiai pradėti tvarkyti kiek galint vakarietišku, norint išeiti iš augančios ekonominės ir savivaldos

tuvoje paaškinimai, kad Amerikos vyriausybės pasisakymams apie Lietuvą būtų suteiktas kontekstas.

Ši knygutė mums yra priminimas, ir tiems, kurie to nežinojo, įrodymas, kad kovo-gegužės mėnesiai pernai Lietuva buvo tarp pirmųjų užsienio klausimų Amerikai. Iš 24 puslapių 14 pripildė pasisakymai per tuos tris mėnesius. Po birželio mėnesio viršūnių konferencijos Washing-

ton'e, kurios metu prezidentas Bush pabrėžia savo palankumą Gorbačioviui ir atsiriboją nuo sankcijų taikymo Kremlui už jo politinę bei ekonominę blokadą prieš Vilnių, prezidentas bei jo štabas žymiai rečiau spaudos smalsumo bei įvykių Lietuvoje eigos priverčiami pasisakyti dėl Lietuvos.

Būtų galima pagvildinti Bush'o pasisakymų citatas, iššifruoti jo logiką, įrodyti, kur jo politika nuosekli, kur nuoseklumo ir logikos deficitas. (Štai tik vienas pavyzdys: kodėl kovo 11 dieną, Lietuvai vos paskelbus nepriklausomybės atstatymą, Bush'o administracija spaudai pateikia patį stipriausią paramos pareiškimą, kurį matysime per visus 1990-uosius metus? Kodėl sukelti tokius lūkesčius?)

Bet išsamesnė analizė JAV prezidento politikos galėtų sukurti klaidingą šios knygutės vaizdą. Šilo knygutė neanalizuoja Bush'o politikos, jos nepeikia ir negiria. Visoje knygelėje tikrai viename

puslapyje — pirmajame — yra reiškiami bet kokia nuomonė dėl JAV politikos: atsargiai, net kukliai, pasisakoma už tolimesnę paramą Baltijos šalims.

Užtat skaitytojas, paėmęs ją į rankas, turės pats padirbėti, nes „šventos teisybės“ joje nėra, redaktorius nebando skaitytojui pasakyti, ką jis turėtų apie JAV politiką Lietuvos atžvilgiu galvoti. Redaktorius vadovavosi kitu dėsniu: „the truth will out“ — tiesa savaime prasiskverbs. Bush'o politika Lietuvos atžvilgiu tokia neteisinga, jog užtenka jo ir jo pavaduotojų pasisakymus sistemingai surinkti ir išspausdinti, kad tai būtų akivaizdu. Tokia, atrodo, redaktoriaus prielaida.

Su ta prielaida reikia sutikti ir sveikinti, kad atsisakyta pagundos pridėti savo analizę. Pasidavus tai pagundai, knygutė būtų netekusi didelės dalies savo vertės. Iš potencialiai visiems naudingo dokumento būtų paviręs polemikos pamfletas, skaityti-

nas daugiausia tų, kurių išankstiniai nusistatymai apie Lietuvą jau įtin palankūs. O dabar knygutę galima su didžiuliu dalinti kaip specifine tema žurnalistams, istorikams, politikams, nesvarbu, ar jie daugiau linke į „gorbomaniją“, ar daugiau į „gorbofobiją“. Jeigu Lietuva vėl „iškaištų“ ir JAV-ėms būtų daromas spaudimas gaisrą gesinti, kaip buvo pernai, paklausa šiai knygutei, ypač tarp žurnalistų ir studentų, galėtų smarkiai padidėti.

Ji yra naudinga ir išeivijos politiniams aktyvistams, ypač jaunesniems, kurie nori geriau suprasti Bush'o politiką Baltijos šalių atžvilgiu, kad galėtų formuoti taktikas bei strategiją griauti tai, kas joje Lietuvai nenaudinga, ir pastiprinti tai, kas joje Lietuvai į nauda.

Galima šią knygutę su pasiūlymu dalinti ir dėl to, kad tekstas kruopščiai paruoštas, profesionaliai išspausdintas. Nepastebėjau nė vienos korektūros

krizės. Valdžią imtis staigių ir drastiškų reformų prekybos ir pramonės srityje, atrodo, dar stabdo ir baimė, kad buvusio režimo privilegijuotieji neužsitarautai nepasinaudotų ta ekonomine laisve kitų sąskaita.

Lietuvoje yra politikų, kurie vis gąsdina, kad Lietuva merdės be Rytų, jei nebus susitarta su Kremlium. Ačiū Michailui Sergejevičiui Gorbačioviui už rūpestį lietuviams! Bendradarbiavimas su Rytų kraštais nebe Kremliaus kompetencijoje. Lietuviams reikia ir labai reikės tiek žaliavų, tiek rinkų Rytuose, bet lietuviai patys galės pradėti rimtai tartis su Rusijos, Ukrainos ir kitų kraštų įmonėmis. Tik pagal bolševikinį galvojimą galima kalbėti apie kažkokį Kremliaus garantimą ekonominių ryšių tarp Baltijos valstybių ir Rytų. Laisvoje rinkoje tik laisvu susitarimu bus tiesiami ryšiai, o ne Kremliaus ukazu ar primestinėmis sutartimis. Tikriausiai tie laikai praėjo negrižtamai, jei Kremlius iš viso dar išsilaikys su Vakarų paskolomis; o jei grįš prie reaktioniškos sistemos, tai bankrutuos. Vienu ar kitu atveju Lietuvai nėra ko tikėtis nei prašyti Kremliaus pagalbos šiuo reikalu.

I. EKONOMIJA

Lietuvoje girdima, kad tik liberalai, kapitalistai, spekuliantai, turtingi ankstesnio režimo šulai ir verslininkai siūlo rinkos ekonomiją. Užmirštama, kad keli iš pačių iškiliausių Lietuvos ekonomistų yra už įvedimą Vakarų tipo ekonominės sistemos kuo greičiausiai. Būtų gerai, kad tiek valdžia, tiek spauda pažiūrėtų, kokie metodai ir kokia sistema veda į kokią ekonominę padėtį. Nežiūrint gerų norų ir nuoširdžių pastangų visiems padėti, blogos sistemos prastai veikia. Sistema ir metodai aptaria ekonominės tvarkos filosofiją. Jei paukštis kvakši, eidamas krypuoja ir gerai plaukia, tai tikriausiai bus antis — ne erelis. Jei mūsų valdžia iš Vilniaus visus komanduoja, apkrauna mokesčiais pramonę ir prekybą, skatina naujos nomen-

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Leidinyje apie JAV politiką Lietuvos nepriklausomybės atžvilgiu
• Lietuvos ekonominė padėtis ir politinė opozicija • Dariaus ir Girėno skrydžio sukakčiai • Jono Juškaio eilėraščiai • Anastazijos Tamošaitienės kilimai • Nuomonės ir pastabos

Viktoras Nakas

Anastazijos Tamošaitienės kilimai

ALGIMANTAS KEZYS

Remiantis hipoteze, kad tautinis menas yra galimas ir kad jo pagrindai glūdi liaudies arba kaimo (t.y. tautos dailininkų, kurie yra mažiausiai paliesti svetimųjų įtakos) menine išmintimi, reikia pripažinti, kad Anastazija Tamošaitienė yra viena iš tų retų menininkių, sėkmingai įkūnijusių Lietuvos kaimo estetiką į savo autentiškąją dailę ir tapusių reikšminga lietuvių tautinio meno kūrėja. Dailininkė Tamošaitienė nuo pat jaunystės domėjosi kaimo moterų audiniais, juos rinko, brangino. Ji išmoko pati kaimiškai siūlus pasigaminti, juos nudažyti augaliniais dažais ir austi juostas, kilimus bei drabužius taip, kaip audė jos pažįstamos sodžiaus audėjos.

Patys ankstyviausi šioje parodoje eksponuoti Anastazijos Tamošaitienės kilimai siekia 1947 metus. Penktuoju dešimtmėčiu ir šeštojo pradžioje dailininkės sukurti kilimai pasižymi glaudžiu sąskambiu su kaimo audinių architektonika: liaudišku kraštų ir centro santykiavimu, simetrinių plokštumų organizavimu, ritminių motyvų pakartojimu bei griežtu figūrinių grupuočių lygiavimu. Pavyzdžiais gali būti „Užburta piliis“ (1947) bei „Sekminės“ (1950). Idomu yra tai, kad šie Anastazijos Tamošaitienės kilimai yra paveiksliniai, nors parodos kataloge tvirtinama, kad paveikslinių kilimų žanras nėra lietuviškos kilmės. Lietuvis jį tapo žinomas kaip tik Anastazijos

Anastazija Tamošaitienė

Vytauto Maželio nuotrauka

ir Antano Tamošaičių dėka — atėjęs į jų kūrybą iš kaimyninės Švedijos, kur Anastazija buvo išvykusi studijuoti. Gal dėl to akylesnis stebėtojas atras kai kuriuose pilių, vandens ar burių motyvuose tam tikrų panašumų

su vikingų vartotomis formomis. Tačiau šios kūrėjos rankose netgi šie motyvai yra įjungti, juos savaip interpretuojant, ir mes visai nesuabejojame jų lietuviškumu bei artumu mūsų pasaulėjautai.

Čia būtų galima paklausti: kokie tad yra tie Tamošaitienės vartojami lietuvių pasaulėjautai artimi motyvai? Tematinį požiūrį, tai: Lietuvos sodžius, trobos, medeliai, darželiai, bernelis, mergelė (visada apręngti tautiniais drabužiais), legendų „Jūratės ir Kastyčio“ bei „Eglės, žalčių karalienės“ siužetai.

Jei patikėtume dr. Jono Griniaus teigimu, kad „nėra kito objekto, kuris geriau charakterizuo-tų Lietuvos gamtovaizdį kaip stulpinės koplytėlės ir saulėmis šviečią kryžiai“ (Anastazija Tamošaitienė, p. 19), tai Tamošaitienės kilimai laikytini labai lietuviškais. Jos kūryboje, ypač vėlesnėje, koplytstulpio elementai užima bene pirmą vietą savo gausa. Mažėjant paveiksliniams siužetams ir artėjant Tamošaitienės daili prie siužetų suabstraktinimo, akivaizdžiausi tematiniai šio periodo motyvai buvo koplytstulpių stogeliai ir į juos panašios gamtos formos: medžių viršūnės, sodų fragmentai, sugeometrinti šakų ir žiedų kontūrai. Šios smaigalinės formos, paaštrintos saulės prošvaisčių, tapo lyg ir autentiškuoju Tamošaitienės darbų parašu bei jos stiliaus antspaudu.

Vėlesniuose darbuose pakito ir kompoziciniai jos kilimų bruožai. Vietoj ornamentinės simetrijos, ritmų pasikartojimo ir realistinio piešinio atsirado lakoniškesnės formos, suabstraktinti paveiksliniai motyvai, asimetrinė kompozicija. Iš ankščiau puoselėtos plačios spalvų gamos paveikslas kloritas tapo kuklesniu, kartais

Anastazijos Tamošaitienės kilimų parodos atidarymo Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Chicago'je, šiuo metu gegužės 11 dieną kalbėtojai ir sveikintojai: (iš kairės) Vida Rimienė, Lietuvių tautodailės instituto Chicago's skyriaus pirmininkė, menotyriminkė Viktorija Matranga, viešnia iš Kanados Aldona Veselkienė, Nijolė Martinaitytė, Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus renginių koordinatore, Zuzana Juškevičienė, Algimantas Kezys, Jono Tamulaičio nuotrauka

beveik vienspalviu, derinant vien šaltas spalvas — mėlyną su žalia, kartais tarp jų įpinant labai karštą — oranžinę su juodais ir baltais kontūrais. Pavyzdžiui: „Aukštumų ramybė“ (1963), „Rugpjūtis“ (1968), „Trilijų aukštumos“ (1970). Šis suabstraktintos gamtos vaizdavimo laikotarpis truko nuo 1959 iki maždaug 1970 metų. Po to dailininkė grįžta vėl prie siužetinio piešinio. Tačiau dabar tas piešinys panardinamas bangų ar augalų tankumyne, pridudandami tikrovinei tematikai mistinį bei mitinį atspalvį. Čia dailininkė prieina prie suabs-

traktintų formų ir realistinio stiliaus sintezės. Šiuo laikotarpiu susiaurėja siužeto diapazonas. Pabrėžiamos legendos, surištos su vandens ir bangų motyvais. Piešiamos moterų figūros, paskendusios banguojančioje žiedų ar augalijos jūroje, saulės prošvaistės, prasimušusios pro medžių šakas, ir, žinoma, koplytstulpių stogeliai, kylantys į dangų rytmečio migloj.

Kokia bebūtų Anastazijos Tamošaitienės pamėgtoji tematika, stiliaus pasikeitimai ar vartojama technika, visur pajuntamas jos gilus susigvenimas su savo kūriniu, meilė pasirinktajai

savo kūrybos šakai ir pagarba priemonėms, kurių dėka ji išreiškia savo vidinį pasaulį. Autorės vaizduojamos medžių šakos atrodo lyg gūdūs šešėliai, jos moterys lyg legendinės vaidilutės, jos pilys yra užburtos, žalčiai ir paukštės mūsų broliai ir seserys. Tamošaitienės sukurta mistika išlieka artima liaudies pasakoms ir senolių sukurtiems mitams. Net ir tuose darbuose, kur dailininkė žaidžia grynai forminiais elementais ir dinamiku masių išdėstymu, ji iš tikimiai laikosi jos branginamo liaudies klorito bei lietuvių širdžiai malonaus rašto.

Apie ekonomiją ir opoziciją Lietuvoje

(Atkelta iš 2 ps.)

tautos vadų užsigaizavimu tam keliui. Lenkijos vyriausybės konsultantas profesorius Jeffrey Sachs iš Harvard'o yra pasakęs, kad bedugnę perškoti galima tik vienu šuoliu. Kitaip sakant, daryti, kaip Lenkija yra numaciusi, atpalaiduoti visą ekonomiją nuo varžtų ir kraštą supratizuoti iš karto. Politiškai tačiau gal būtų labiau įmanoma, kiek galint greičiau, bet palaipsniui, pirmiausia atspalaiduoti nuo vyriausybės komandos, didelį mokesčių ir visokių prekybos ir pramonės draudimų, o iš kitos pusės — kuriam laikui palaiykti kai kurias reikalingiausias buitines kainas ar subsidijas ir privatizuoti pramonę tik iš dalies. Svarbu yra turėti aplinką, kaip aš vadinau, su „atskaitomybe rinkai“. O svarbiausia — išjungti vieną kartą politinę įtaką iš ekonominio gyvenimo, kada įstatymai bus išję. Kitaip nebus galo naujam nomenklatūrai ir korupcijai bei ekonominei stagnacijai. Politikos dalyvavimas ir įtaka į krašto ūkio kasdieninę veiklą per valdžią ar politines partijas daugumoje trečiojo pasaulio kraštų Pietų Amerikoje ir Afrikoje dešimtmečiais juos pasmerkė stagnacijai.

Tautai būti pravestai pro ateities kelio bedugnes, įskaitant ir ekonominius sunkumus, ji demokratiškai turėtų pasirinkti geriausius ne lankstų politiką, bet stiprių įsitikinimų asmenį, kaip buvo Roosevelt (JAV) ar Thatcher (Anglija), ar DeGaulle (Prancūzija), kurie turėjo daugumos pasitikėjimą. Žinoma, būna ir klasiškų pavyzdžių, kada sunkiais tautos laikais, kad ir po demokratiško gyvenimo, lengvai iškyla diktatoriai, kaip Hitleris ir Mussolini. Lietuvoje irgi esame turėję, kad ir palyginti švelnų, diktatorių — Smetoną, nes tam pagundų daug ir pasiteisinimų galybės. Stiprus Parlamentas su efektyvia opozicija yra viena iš priemonių apsaugoti nuo vieno

asmens diktatūros. Lietuvai dabar reikia daugiau pozicinio forumo kopti ūkiui judinti, negu opozicinio.

Būtų sveikintinas ekonominio Sąjūdžio įsisteigimas su tokia pat dvasia, koks jis buvo įsikūręs dėl politinių uždavinių. Bet tai gal tik svajonė. Praktiškai žiūrint, Lietuva, man atrodo, turi puikią, tik neišnaudotą padėtį reformų atžvilgiu. Turime Parlamento pirmininką profesorių Landsbergį, kuris ne tik su didžiu užsispyrimu vedė ir veda nepriklausomybės kovą, bet turi ir užsi-pelnytą tautos užnugarį toje kovoje. Sakykime, kad tas karas dar nelaimėtas, nors daug kauty-nių laimėta. Paraleliai būtinas Lietuvos ekonominio gyvenimo atgimimas, kurį jau galima dabar pradėti. Pramonės ir prekybos žmonės, universitetų vadovai, darbininkija, dvasininkija, kultūrininkai, parlamentarai ir visokių profesijų asmenys

bei grupės, susirūpinę mūsų ekonomine padėtimi, turėtų įtaigauti Landsbergį su kitais vadais — parlamentarais jau dabar imtis asmeniškos vadovybės tai nepaprastai svarbiai ir sunkiai nepriklausomos ekonomijos reformai. Juk ir Kovo 11 dienos deklaracija politiškai išreiškė mūsų teisę ir norą veikti nepriklausomai, nežiūrint de facto visokių sunkių trukdymų. Lietuva nelaukė, kol bus paruošta tinkama dirva per ilgą metus derybas tokiai deklaracijai, kuri būtų priimtina Kremlui. Taip ir ekonominiame lauke, kad ir didžiųjų sunkumų akivaizdoje, būtina tuojau pradėti judėti į ateitį lemiąsias reformas. Pirmiausia atsisakant nuo merkantilizmo (ekonomijos su politinimo) ir komandinės struktūros.

Norėtųsi matyti tokia pat vadovybę, turinčią daugumos pasitikėjimą kovoje už nepriklausomybę, imantis drastiškų ir efekty-

vių žingsnių, grindžiant pamatus progresyviai ir gerai klestinčiai ekonomijai. Tvirtai demokratiško ir principingo bei atkaklaus asmens reikėtų svarbiausia todėl, kad reikiamos šiandien šalyje reformos didžiai apsunkins iš pradžių ir žemdirbius, ir kultūrininkus, ir fabriko darbininkus, ir tarnautojus, ir pensininkus, ir beveik kiekvieną tautos sluoksnį. Užtat dabar turime retą galimybę imtis rimtų reformų su užsitarautu tautos daugumos užnugariumi. Gal tokios progos greit nebebus.

Kad ir neturėtume bijoti lojalios opozicijos, nežinia, ar ji Lietuvoje gali būti tinkamai toleruojama. Peršasi užtat ne dešinės prieš kairę kovos kelias ir iš tų dviejų laimėjusio vadovybės, kuri iš tikrųjų mažai ką gero ar naujo duotų, bet susibūrimas nuosaikiųjų politiniame centre. Dalykiškai analizuojančių, nei vienos, nei kitos nomenklatūros

neremiančių ir ne fanatikų, nepriklausomybės realybei prisiekusių, įvairių frakcijų narių dauguma. Tie parlamentarai iš dešinės ir iš kairės stotų su savo tarybos prezidentu priekyje spęsti jau kritišką stadiją beapsiekančių, ypač ekonomijoje, krašto problemų. Taryba turėtų, žinoma, nebedirbti vyriausybei numatyto darbo, nes dabar matyti lyg dviejų vyriausybų veikla. Praplėtus vyriausybę remiančiųjų bazę ir sustiprinus vyriausybės kadrus, taryba galėtų koncentruotis jai skirtai užduočiai: vadovauti parlamentui, o ne užsiimti vyriausybės darbais. Opozicijoje pasiliktų dalis kairiųjų ir dalis dešiniųjų. Vieni žiūrėtų, kad vyriausybė neprarastų galimybių kalbėtis su Kremlumi, o kiti stebėtų, kad nebūtų daromos nereikalingos ten nuolaidos. Vieni gintų padarius buvusios nomenklatūros narius, o kiti reikalautų pašalinti nerabaringus ir progresą trukdančius buvusio režimo žmones.

Nuosaikieji dešinėje turėtų pagaltoti, kad jei ekstremistai toliau siautės jų gretose, tai gali kairieji su centru laimėti ateinančius rinkimus, ir jie bus išjungti iš svarbiausių valstybės formavimosi procesų keleriems metams. O gal net taip gali būti, kad Lietuva parlamentariškai, demokratišku būdu pasisakytų už suverenitetą. Ir jei tai įvyktų, tai būtų tik nuosaikiųjų dešiniųjų nemokėškumo dėka. Nuosaikūs kairieji, nuoširdžiai norintys ekonominio progreso, turėtų pagalvoti, kad neaiškumas dėl suvereniteto, kitaip sakant, kai kurių kairėje tūpčiojimas nepriklausomybės klausimu, atėjęs rinkimams, gali nustatyti balsuotojus prieš kairiuosius kandidatus. (Ne kiekvienas kairiųjų kandidatų yra tiek asmeniškai populiarus kaip Brazauskas.)

Jei dar galima kaltinti kairiuosius už perdėtą kartais blogos ekonominės padėties Lietuvoje garsinimą, tai greitai nereikės nei jų, nei kitų pirštų rodyti į krizės ženklus, nes ji ateina, ir greit bus dar sunkiau taisyti krašto ūkio negeroves. Kad ir dėl aukščiausio — nepriklausomybės

Nuomonės ir pastabos

Atviras laiškas „Stebėtoju!“

Negalėjau atsigerėti ilgu, išsamiu ir nepaprastai talentingai parašytu straipsniu „Nuotrupos iš Landsbergio viešnagės“ (1991 m. birželio 29 d. *Draugo* kultūriniam priede). Skaitydama pasijutau stovinti kaitrioje vidurvasario saulėje su Landsbergi pasitinkančių lietuvių minia Midway aerouoste, lėčiau 70 mylių greičiu Čikagos gatvėmis, skandavau „Landsbergis“, „Lietuva“, keliausi elevatoriumi su sėkmės Landsbergiui linkėjusiu tarnautoju, girdėjau Loyolos universitete sukeltų ovacijų audrą...

Paprastai mūsų reportažai yra labai sausi, „orūs“ ir „iškilmingi“, tai ir švarku nusivilkimas prieš vakarienių Seklyčioje beveik prieštarauja mūsų reportažų tradiciškai sustingusiam stiliui. Ir kaip buvo išdrįsta mūsų garbų prezidentą pavadinti „vienmarškinio prezidentu“ ir apie tai rašyti spaudoje? Nebuvo priekgerta svečiams jokių epitetų, juos pristatant tik su jų oficialiais titulu, lais, jokių garbinimų ar komplimentų, bet iš kiekvieno žodžio, iš kiekvienos eilutės tryško nuotai-ka, atmosfera, ir kiekvienas saki-

nys buvo svarus, be nereikalingų žodžių ar išvadų. Tokį straipsnį skaitydama, skaitytojas įvykyje dalyvauja, be jokių patarimų, kaip į tą įvykį reikia žiūrėti ar jį vertinti. Tai retai mūsų spaudoje užtinkamas žurnalistinis perlasis... Dažnai tenka skaityti ilgus reportažus, juos tik permėtant akim, bandant rasti esmę nusidėvėjusių frazių raizginį. Taip iš pradžių skaičiau ir šitą straipsnį, bet tuoj supratau, kad privalau atidžiai skaityti kiekvieną žodį, pagauta nuotaikos ir sukeltų vaizdų, lyg stebėčiau filmą... Ir puiki „Stebėtojo“ išvada apie Landsbergio viešnagės reikšmę — logiška, be patoso ir pigaus sentimentų.

Ne vien iš pasigėrėjimo rašau šį laišką. Mano priekaištai yra: kodėl autorius slepiasi už anonimiško „Stebėtojo“? Jei būčiau turėjusi laimę Landsbergio viešnagės metu būti Čikagoje, gal, panaudojus detektyvinius metodus, galėčiau jo tapatybę atspėti, nes iš straipsnio yra aišku, kad autorius nuo Landsbergio nė per žingsnį nebuvo pasitraukęs. O tą būtų sunku paslėpti nuo pastabių akių. Dažnai laurais puošiame toli gražu ne tokias inteligentiškas ir talentingas galvas... Atsiliepk mielas „Stebėtoju!“. Man būtų garbė ir džiaugsmas paspausti Jūsų ranką... Esu tikra, kad kolegos žurnalistai parems mano nuomonę, bet liūdna man, nes nežinau, kas Jūs.

Aurelija Balašaitienė
Richmond Heights, Ohio

— Tais atvejais, kai redakcijai žinomi bendradarbiai paprašo šiuose puslapiuose nebūti skelbiamais ir kai tam nėra su spaudos taisyklėmis susijusių kliūčių, redakcija stengiasi pareigą rasti bendrą kalbą iš tos aklaivietės išieiti. Tam reikės tokio pat nusiteikimo ir tokių žmonių, kurie įsteigė Sąjūdį nepriklausomybei siekti.

Anastazija Tamošaitienė

Pintuvių vakaras, 1975
Kilimas, vilna ant drobės, 118 x 175 cm